

det, fretaque impleat. Porro minus genuine aliqui, ut Martinus Cantapretrensis, lib. II *Hypotyp.* cap. II, col. 416, per hoc quod continet omnia, intelligunt mundum, *g. d.* Spiritus Domini replevit orbem sui cognitiona: quia mundus, qui omnes rerum species in se continet, muta voce predicat Dei creatoris magnificentiam; ejusque cognitionem omnibus ingerit, juxta illud, *Psalm. XVIII, 1*: «Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiant firmitermentum. Non sunt loquela, neque sermone, quorum non audiant voces eorum.» «Mundus, ait Pomponius Mela, lib. I, cap. I, uno ambitu se cunctaque complectitur» unde «ejus circumplexu degunt omnia,» ait Plinius, lib. II, cap. I. Verum græce non est *ἐπιπληροῦν* masculinè, ut refert *zônes*, id est mundum, sed *ἐπιπληροῦν* neutro, quod non nisi *νεῦρα*, id est spiritum respicit: si tamen *ἐπιπληροῦν* accipias quasi substantivè, posset notare mundum: idque huic loco satis apposite.

Mystice, Ecclesia in *Officio Pentecostes*, hanc quoniam applicat missioni Spiritus Sancti: ipse enim in Pentecoste, descendens in apostolos, replevit eos omnibus virtutibus, donis et gratiis, tum gratum facientibus, tum gratis datis, deditque eis cognitionem omnium linguarum et vocum, ut per eam possent prædicare evangelium Christi omnibus et singulis gentibus, *Act. II, 4*. Addit Richardus Victorinus, loco jam citato, Spiritum Sanctum omnium non tantum vocum, sed et rerum que vocibus significantur, scientiam apostolis indidisse. Præclare S. Basilus, *hom. De fide*, Spiritum Sanctum comparat soli totum orbem illustranti, fecundanti, vivificant: «Quem admotum sol, inquit, corporibus luens varie a quolibet sumitur, nec tamen propterea diminuitur, sic et Spiritus Sanctus omnibus quidem gratiam præbens, infractas remanet ac indivisus; omnes ad agnitionem Dei illuminat; prophetas inspirat, legislatores sapientes reddit, sacerdotes sacris instituit, regibus fortitudinem addit, perficit justos, ornat modestos, gratiam sanitatum operatur, mortuos vivificat, solvit compeditos, alienos in filios per regenerationem adoptat: si telonarium deprehendat credentem, evangelistam constituit; si piscatorem inveniat, theologum reddit; si persecutorem, penitentem, gentium apostolum, præconem fidei, vas electionis declarat. Per hunc etiam Spiritum debiles redduntur robusti, pauperes in divites valent, idiotæ ingenio et eloquentia cæteris sapientibus sapientiores evadunt: » vide dicta *Act. II, 2*, et *Genes. I, 2*, ad illa: « Spiritus Dei ferebatur super aquas. »

Hinc rursum S. Bonaventura, Hugo, Glossa et alii per hoc quod continet omnia, intelligunt hominem: homo enim in se continet omnes rerum gradus et species, habet enim esse cum lapidibus, vegetari cum plantis, sentire cum animalibus, intelligere cum angelis: homo enim afflatus

Spiritu Sancto cognoscit quaslibet voces et linguas, ut patet in apostolis. Rursum Spiritus Sanctus in eo replet orbem terrarum, id est circumplexum potentiarum anime, intellectus enim creatur scientia et prudentia, imaginatio circumspicione et regule, voluntas et appetitus virtute multiplici, corpus sanitate, pulchritudine et robore. Et sicut homo velut centrum circuli est, in quod omnes naturæ rerum, et omnes vires earum tanquam linee concurrunt, ita donis multiplicibus decoratur, quibus suo liberalissimo Creatori placita obsequia reddat, et non beneficiorum oblitus, sed memor et gratus existat. Tunc vero ex omnibus suis viribus Deum diligit, cum omnes creaturarum vires sibi concessas, et cuncta dona atque talenta, ex vero et puro Dei amore in ejus obsequium et famulatum impendit. Sic de S. Gertrude in ejus *Vita* legitur: « Ipsa non loquitur, sed Spiritus Sanctus in ea videtur loqui et operari; quare venienti cuiquam ad illam consilii vel opis petenda causa, illico Spiritus Sanctus suggerit ei, quid consulere et respondere debeat. »

PROPTER HOC, QUI LOQUITUR INIQUA, NON (græce, *ἀδύη*, id est nullus, quantumvis astutus, parvus, potens vel excelsus sit) POTEST LATERE, NEC PRÆTERIRE ILLUM (qui loquitur iniqua) CORRIPENS IUDICEM, — *g. d.* Spiritus Domini penetrat, inno implet omnia, totumque universum; hinc nulla iniqua locutio, vel actio, ubivis locorum fiat, eum latere potest, quin omnia perspicat, ac suo tempore judicet, vindicet et puniat, ut dixi vers. præced. Syrus, *neque est qui loquitur oppressionem* (tyrannidem) *et abscondatur, neque fugit a iudicio reprehensionis.*

CORRIPENS IUDICEM. — Vocat iudicem, quod Deus sæpe peragit in hoc mundo, quodque plane et universaliter peraget in fine mundi, quo omnes omnino homines, omniaque eorum dicta et facta, etiam occultissima, in lucem proferet, ac coram hominibus et angelis ea examinabit et judicabit, atque iniqua acriter corripiet, id est castigabit, tum verbis, tum suppliciis, præserim condemnando ea eorumque auctores ad æternam gehennæ incendia, cum dicit, *Matth. XXV, 41*: « Discidite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus. » Hinc Daniel, cap. VII, vers. 10, describens Dei iudicium: « Fluvius igneus, inquit, rapidusque egrediebatur a facie ejus: » ignis enim notat iudicium Dei esse purum, sincerum, clarum, penetrans, acre et effiux, quod impius ad ignem æternum damnabit: vide ibi dicta. *Judicium* tria significat, primo, actionem judicialiari injuriarum, que apud iudicem agitur alore accusante, reo se defendente, testibus testimonium ferentibus; secundo, sententiam iudicis, qua reum jam convictum damnat; tertio, penam et supplicium, ad quod eum iudex condemnat: hæc tria enim significat græcum *δικαι*; unde *δικαι* fingitur a poetis

esse dea iudicetorum, inde dicta, quod lites et contentiones dirimat; hinc eam asserunt virginem, eo quod iudicium debeat esse purum et intactum; unde Hesiodus in *Ergis*: *δικαι*, inquit, a *δαι*, id est virgo justitia est a Jove prognata; et Aristoteles, vel quisquis est auctor lib. *De Mundo*: « Deus, ait, e vestigio comitem habet justitiæ præsidem, quam *δικαι* nominant, divina legis vindicem, simul ut quiddam sanctionum ejus prætermissum est. »

9. IN (Syrus, de) COGITATIONIBUS ENIM IMPII INTERROGATIO ERIT: SERMONUM AUTEM ILLIUS ADITIO AD DEUM VENIET, AD CORREPTIONEM INIQUITATUM ILLIUS. — Arabicus, *Domini erit reprehensio impietatis ejus: pro cogitationibus, græce est ἐπιπληροῦν*, id est perplectis et improbis impii cogitationibus: pro interrogatio, græce est ἐπιπληροῦν, id est inquisitio, que a iudice humano fieri solet interrogando, tum reum, tum testes; unde Noster hic et alii apte vertit, *interrogatio*, id est questio, vel inquisitio judicialis. *Auditio* est fama, rumor, relatio, accusatio: inducit enim Deum ut iudicem et vindicem inquirunt, non solum sermonum, sed et cogitationum, si scilicet cogitata sint volta, ac voluntati libere, vel expresse, vel tacite placeant, *g. d.* Deus utpote iudex universi, in omnia omnium facta diatæque exacte inquiri, ut ea cognoscat, ac suo tempore judicet et præmet, vel puniat; inquitur autem, non ut iudex humanus, qui cum magna non viderit, imo nesciat, eadem ab aliis interrogando vestigat, sed ut oculus per se omnia videns, et auris omnia audiens, ut ait vers. seq., quare dei interrogatio et inquisitio est ipsa facti visio, diæque auditio, quo fit ut falli noqueat; ideoque ipse simul testis est et iudex: nam, ut ait Job respondens Domino, cap. XLII, vers. 2: « Scio quia omnia potes, et nulla te latet cogitatio. » Sensus ergo est, *g. d.* Interrogat, id est inietur et audit, ac intendo et audiendo inquiri (atque inquirendo intuetur et audit) in omnes cogitationes hominum, nullo magis in sermones, ut iniquos corripiat et castiget. Rursum proprie Deus in iudicio interrogabit impium: Nonne murmurasti? nonne detraxisti? nonne iniqua dixisti? quia de causa, qua conscientia illi fecisti?

Symbolice, Auctor *Imperfecti* apud S. Chrysostomum, *hom. 21 in Matth.*, et Hugo: In hac vita deus, inquit, in nobis posuit spiritum quemdam scientiæ boni et mali, ut quotiescumque mali quidpiam dicimus, agimus, aut volumus, ille in silentio id ipsum accuset. Spiritus hic est synderesis, sive conscientia ejusque remorsus, hæc enim dum peccamus, muta voce exclamatur: Quare hoc nefas agis? cur Deum offendis? cur ejus iram et vindictam in caput tuum accersis? Hæc pariter nos accusabit in die iudicii, juxta illud Apostoli, *Rom. II, 15*: « Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invitentem cogitationibus accusantibus, aut etiam de-

fendentibus; in die, cum judicabit Deus occulta hominum, secundum evangelium meum, per Jesum Christum. »

10. QUONIAM AURIS ZELI AUDIT OMNIA, ET TUMULTU NUMERATIONUM NON ASCONDETUR. — Syrus, *auri invidi*: refert enim hæc et sequentia non ad Deum, sed ad suspicantem et invidum, qui omnia secreto auscultat curiose, ut audiat quid quisque de se dicat et murmuret; verum cæteri referunt ad Deum, de quo sermo præcessit; unde Arabicus vertit, *nemo*. Deus non habet corpus, nec membra, ac consequenter nec aures, nec oculos, etc., cum sit merus purusque spiritus; sed anthropopathas ea dicitur habere, quia acie suæ mentis videt et audit omnia, perinde ac si oculos et aures haberet instar hominis: Dei ergo intellectus, sive mens et vis cognoscendi, vocatur *auris et oculus*, quia præstat illa Deo, quæ auris et oculus homini, adeoque eminenter continent aures, oculum omnemque sensum, imaginationem, intellectum et cogitationem omnium angelorum et hominum. « Deus, ait Plinius, lib. II, cap. VII, totus est sensus, totus visus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus sui. » Vide S. Augustinum, *tract. De Essentia divinitatis*, t. IV. Sensus ergo est, *g. d.* Nihil potest latere Deum, quia ejus mens sciendi avidissima et penetrantissima, velut auris zelosa Dei zelatis, omnia audit; ac propterea nullum murmur, vel levisimum ab eo abscondi potest, quia auris Dei, qui tanta cura et sollicitudine zelatur veritatem et justitiam, æque ac hominum salutem, omnia observat et audit; ideoque indignatur auditis sceleratis impiorum sermonibus; singulare studiosè auscultat et ponderat, instar hominis suspiciosi, qui in angulis et tenebris auscultat quid de se dicatur. Dum ergo Deum auditus aut cogitatis, zelum ipsum putate: ipse enim est zelantissimus justitiæ, et acerrimus vindex omnium iniquitatum et tyrannidum. Unde Vatablus hunc versum et duos præcedentes ita convertit et connectit: « Etenim Spiritus Domini replet orbem, et continens universa notitiam vocis habet; quapropter injusta loquens nequaquam laterit, nec præterierit eum castigans iudicium: nam in consilia impii inquiratur, famæque sermonum ipsius ad Dominum perveniat, ad nefaria ejus facinora coarguenda, quoniam auris auris et indignanda audit omnia, et rumor fremuntium minime clam fuerit. »

Quæres cur mens Dei vocetur *auris zeli*? Respondetur, primo, quia ipsa, utpote vivacissima, cupidissima est sciendi, cognoscendi et audiendi omnia: zelum enim notat aviditatem et cupiditatem, vehementerque et acre rei aliquid desiderium. Secundo, quia acerrima est et acutissima ad omnia penetrandum, intimeque cognoscendum, zelum enim acuit aciem mentis, attentionis et cognitionis, ideoque omnia pervadit et penetrat. Hinc Dei mens nihil per incuriam vel ignorantiam dissimulat, aut prætermittit; sed omnia

ad vivum resecat, permeat et penetrat. *Tertio*, quia zelotypia est, nec patitur rivalem; pro zeli enim græce est *zēlosis*, id est *amulationis, ardentis amoris, zelotypia*: quare, sicut maritus zelotypus curiose et secreta stans post fenestram vel parietem, omnia sponso sua verba, gestus et nutus audit, considerat et ponderat, ne illa quem aliam amet, aut de alio rivali suo cogitet, vel loquatur: sic Deus anime a se create, præsertim iuste et sancte, per gratiam sibi desponsatæ, studiosè omnia cogitata, dicta et facta audit et considerat, ne illa demonem, quæ ab eo totus ab ea amari cupit: quare non patitur emulium, nec fert ut illa aliquod contra se suaque iussa murmur concepiat, aut sibi ingrata loquatur; sed si id faciat, graviter succenset, indignatur et ulciscitur: ita S. Augustinus, lib. *De Essentia divinitatis*: « *Zelare*, ait, dicitur Deus, cum creaturam suam, quam non vult perire, sepe castigat, corripit atque flagellat, et flagellando ad se reducit. Vel certe *zelare* Deus dicitur, cum nullum peccatum impunitum vult relinquere: iustus enim est, et ideo omnis iniustitia exsecrabilis est illi, quam, ut dictum est, impunitam nullo modo relinquere patitur. » Dum ergo, o homo, o sacerdos, o religioso, quid mente concipis, lingua dicis, manu operaris, cogita *aurum zeli*, id est Deum zelantem, te audire et intueri magno affectu et ardore, ut nil nisi ipsi gratum placitumque concipias, dicas, facias. Id cogitabat sponsa, dicens *Cant. II, 9*: « En ipse (sponsus) stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. » Huc facit gnomo prisci rabbinii in *Pirke avoth*, id est in *Apophth. Patrum Hebr.* cap. II: « Tria tibi servanda sunt, ut nunquam in peccatum labaris, primo, ut attendas oculum omnia videntem; secundo, ut aurem, cui nec ipsum tacet silentium, in omni loco revereris; tertio, ut cogites omnia et singula opera tua in libro scientiæ illius esse exarata. »

Tropologicè Dionysius Carthusianus: Deus, inquit, non tantum est zelotes, sed et ipse zelus in abstracto, ob fervidum et eximium zelum animarum, quo pollet, juxta illud, *Zachar. vii, 2*: « *Zelatus sum Sion zelo magno*, et indignatione magna zelatus sum eam: » quare simili zelo erga illum ferri et fervere debemus, ut magno studio et sollicitudine illi per omnia placere satagamus, nec quid dicamus, vel agamus, quod zelotypos tantæ majestatis, sanctitatis et bonitatis oculo offendant; imo quicquid tale est non tantum in nobis, sed et in aliis quibuslibet, totis viribus amoliri, præsertim cum verba blasphemata, maledicta, spurca, etc., audimus, laboremus: ita faciebat Elias, Baal et baalitis persequens, imo occidens, III *Reg. xix, 10*: « *Zelo zelatus sum, inquit, pro Domino deo exercituum; »* et David dicens, *Psalm. cxviii, 139*: « *Tabescere me fecit zelus meus, quia oblitus sunt verba tua inimici*

mei; » et Mathathias, I *Machab. II, 27*: « *Omnia, inquit, qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me, »* ubi vide plura zeli exempla, quæ ipse suis filiis imitanda proponit, vers. 34 et seq.

Et TUMULTUS MURMURATIONUM NON ABSCONDATUR. — Pro tumultus græce est *trās*, id est *fronitus et strepitus tumultuarius*, qualis est grunitus porcorum, a *trās* et *trāsōs*, sive *trāsōsōs*, id est *turbare et turbari, ac tumultuari*; Arabicus, et *mins* non absconditur ab eo; S. Augustinus, lib. *De Mendacio*, cap. XVI, accipit tumultum internarum cogitationum, murmurantium contra Deum, vel proximum, hæ enim æque patent Deo, ac si in externum strepitum et tumultum erumperent; magis ad litteram alii tumultum proprie accipiunt pro voce et gestu tumultuante. Sensus ergo est, *q. d.* Tumultus murmurantium, etiam illarum quibus impii secreto inter se mussitant contra Deum, vel proximum, non latent Deo, sed ejus aures ferunt, et offendunt instar grunituum porcorum: quare ab eo severe castigantur, uti Deus semper castigavit murmura Hebræorum in deserto, cum illa peccata dissimularet, et in impunita in hac vita relinqueret, uti patet *Exod. xvi, 2*, et *Numer. xi, 1* et seq., et cap. XII, vers. 8.

11. CUSTODITE ERGO VOS A MURMURATIONE: QUÆ NIHIL PRODEST, ET A DETRACTIONE PARCITE LINGUÆ, QUONIAM SERMO OBSCURUS IN VACUUM NON IBIT: OS AUTEM, QUOD MENTITUR, OCCIDIT ANIMAM. — Prodest evadendum a murmuracione et detractione, tribus rationibus, prima est, quod illa nihil prosit, sit que *avocatio*, id est *inutilis*, ut habent Græca, imo vehementer obsit, graviaque damna accersit: est enim *missio*: sic Job, cap. XV, vers. 16, et Salomon, *Proverb. vi, 12*, apostatam, qui nihil boni facit, sed plurimum mali, vocat *inutilem*; inutilis ergo, id est plane impius, noxius, sceleratus, et ad omne opus bonum reprobus, ut ait Paulus, II *Timoth. II, 21*. Secunda est, quod sermo obscurus, id est obscure, latenter et secreto dictus, in vacuum non ibit, sed regetur in os dicentis. Illudque verberabit et feriet. *Tertia*, quod os maledicendo mentiens occidit animam. Murmur intelligit, tum contra Deum Deique providentiam, v. g. eo quod immittit sterilitatem frugibus, vitibus, arboribus, aut pestem, vel bellum, similæ calamitates; tum contra proximum per detractionem, vel susurrationem, quæ clancularis susurris dissuit amicitiam inter amicos.

A DETRACTIONE. — Græce est, *ἀπὸ καταλάλιαι*, id est *a contralocatione*, qua contra aliquem secreto loqueris, eumque vel falso, vel injuste criminosis: hæc enim comes, imo filia est murmuracionis, ut docet B. Antiochus *serm. 29*. Præcedit detractionem cavendam monet Sapiens, quia, ut ait S. Hieronymus, *epist. 14 ad Celantium*: « *Pauci admodum sunt, qui huic vitio renuntiant; raroque invenies, qui illa vitium suum irreprehensibilem exhibere velint, ut non libenter reprehenda-*

datæ alienam; tantaque hujus mali libido mentes hominum invasi, ut etiam qui procul ab aliis vitii recesserunt, in istud tamen quasi in extremam diaboli laqueum incidant: » vide dicta *Jacob. IV, 11* et seq. Syrus vertit, *a detractore*, vel *propriet detractorem, parcite lingua*, *q. d.* Nolite sermonem miscere cum detractore.

PARCITE LINGUÆ. — Hebræum *לִשְׁוֹן עֲמוּלָה*, id est *parcere*, significat etiam *misereri*, et commiseratione dueli; unde aliqui vertunt, *miseratione tangimini lingua*, ne eam temerari patiamini detractione, et obligari flammis suppliciorum, uti colligit divi epuloni, *Luc. xvi, 23*, qui forte a vino temulentus, laxabat linguæ maledicæ frenam in Lazaro et Deum; in utrumque dure, sed durius in seipsum deserviens, unde positus in gehenna, linguæ sue ardentem pelliculam guttam aquæ, nec impletavit, quia Lazaro negavit micam panis, ait S. Augustinus. Hinc Lyranus, Hugo et Dionysius exponunt, *q. d.* Nolite hanc injuriam linguæ vestre inferre, que illi tam noxia erit et damnosa: lingue enim jus et officium est laudare Deum et proximum, quare ingens sit ei injuria, si quis ea abutatur ad vituperandum Deum, vel proximum. Accedit Bonaventura: *Detractor*, inquit, primo ledit seipsum, suamque linguam et animam. *Vetus græce est ἐπιλάλησθαι ἑαυτοῦ*, id est *abstinete lingua*, ne scilicet per eam maledica loquamini: parcite ergo, id est cohibete et coercete prurientem linguam, ne garrulitate sua in murmura et maledicta erumpat; unde Guarinus vertit, *linguam ab obrevatione continete*; alii ad verbum, *a contralocatione abstinete*: sic Virgilius, I *Æneid.*: « *Parce metu, Cytherea, »* id est depone metum; et Seneca, *epist. 113*: « *Parcere gladio, »* id est abstinere a caedibus; et Cicero, lib. II ad *Atticum*: « *Dolori et iracundia parcere; »* et Lucretius, lib. VI: « *Lamentis parcere, »* id est abstinere. Sic passim dicimus: *Labori, impense, periculo, injuriis parcere*, id est cohibere se a labore, impense, periculo, injuriis.

QUONIAM SERMO OBSCURUS IN VACUUM NON IBIT. — Arabicus, *non justificabitur*: pro obscurus, græce est *καταλάλιαι*, id est *ocultus, latens, secretus*, qualis est clancularia detractio et susurratio; unde Vatablus vertit, *sermo clandestinus non obit in vacuum*; Lyranus et Hugo vertunt, *sermo palliatus, dubius, ambiguus*; S. Bonaventura, *sophisticus et fallax, licet auro veritatis colore cooperitus*; non ergo redibit vacuum, sed plenus et onustus poena et supplicio sibi congruente et debito.

Minus recte Osorius explicat, *q. d.* Sermo impurus, licet clanculum inter sodales pronuntiat, non frustra offertur; sed animos audientium imprudite sua inficit et sauciat, purosque et castos facti impuros et incestos. Pro sermo græce est *ἐπίπαισι*, quod inter alia significat *ingeniosam locutionem*, sententiosam et breve pronuntiatam, qualia sunt lepida, sed acuta et mordacia detractorem dieteria et scommata, quæ pariter obs-

cura sunt, id est tecta, amphibologica, dissimulante et argute vitium ejus, cui detractor, significanc. Hinc Cicero, *Officior. lib. III*, virum obscurum vocat *astutum et fallacem*, cujus consilia obscura sunt et ignota.

Sapienter S. Ephrem, tractatu *De Timore Dei* « *Sicut*, inquit, qui bonum aliquod sibi in thesaurum recondit, ita vir, qui celebrat ac laudat proximum in absentia sua. » Ita prorsus sese habet rei veritas per experientiam frequentem comprobata, sed multis obscura, imo paradoxa videtur, eo quod aliorum vituperia suas vestiment laudes, qua in re graviter absentes; imo adversantes, teque vituperantes: hoc enim te, ut magnanimum et magnificum, omnibus laudabilem et admirabilem efficit.

OS AUTEM, QUOD MENTITUR (SYRUS, OS MENDANS) OCCIDIT ANIMAM, — quod scilicet mentitur murmurando, detrachendo, maledicendo, uti paulo ante dixit; et hoc significat vox græca *καταλάλιαι*, *q. d.* Os quod contra aliquem mentitur, puta vel contra Deum, blasphemans negando providentiam alivæ ejus attributa, aut affirmando et attribuendo illi ignorantiam, incuriam, alivæ vitia, aut errores et hæreses fingendo et docendo, uti faciunt heretici; vel contra proximum, falsum crimen et affingendo, vel verum nimis et mendaciter exaggerando: ita S. Augustinus, lib. *De Mendacio*, cap. XVI. Unde ex hoc loco non colligas omne mendacium esse peccatum mortale, sed tantum perniciosum, quod scilicet grave damnum vel perniciem fame, bonis vel vite proximi infert; hoc ergo occidit animam dicentis æque ac audientis, præsertim ejus qui dicentis consentit, ejus criminationes omni voluptate audit. Hoc autem contra naturam est, scilicet ut des, per quod vitalem halitum attrahimus, lethalis detractionis virus in animam transmittat, quod illam occidat; ergo mendacium officiosum, neque non jocosum, tantum est peccatum veniale, ut committere docent theologi. Quare quod nonnulli, ut S. Augustinus, lib. *De Mendacio*, cap. VI, ait: « *Si quis ad te confugiat, qui men-lacio tuo possit a morte liberari, tibi non est meritandum, quia os quod mentitur, occidit animam*, Sapient. I, 11; et cum mentiendo vita æterna amittatur, numquid pro cuiusquam vita temporalis meritandum est? » Hoc, inquam, intellige de mendacio pernicioso, quo injuste vel fidei et Deo, vel proximo nocetur, v. g., si quis, ut alivæ a morte liberet, juret falsum, vel neget fidem, aut dicat eum negasse fidem coram tyranno, qui ob fidem eum ad necem persequitur: ita erim xplicit » S. Augustinus, sub finem cap. XVI, dicens: « *Sicut autem queritur quo ore dixerit: Os autem quod mentitur, occidit animam*, Sapient. I, 11: ita queri potest de quo mendacio: videtur enim de illo proprio dicere, quo ovidam detrachit. Ait enim ibidem: *Abstinete ergo vos a murmuracione,*

quo nihil prodest, et a detractioe lingue parcite. Fit autem ista detractio per involentiam. » Et Chironem in S. Matth. cap. v (exstat tom. VII *Biblioth. SS. Patrum*) : « Perjurium, inquit, et mendacium divini iudicii poena damnatur, dicente Scriptura, *Sapient. I, 11* : *Os quod mendatur, occidit animam*, » quo verba citantur in Jure Canonico 23, *Quest. V, cap. Juramentum*. Unde hac gnomo refelluntur basillides et hesecolthe, doentes licere in persecutione fidem ore negare, dummodo eam in corde retineas. Vide Alphonsum a Castro, lib. X *Contra haeres. de martyrio*.

OCCEdit ANIMAM. — Graeco *ἀσπεί*, id est tollit, auferit animam, hoc est animam vitam, puta Dei gratiam et amicitiam : sicut enim vita corporis est anima, sic vita animae est Deus, deique gratia, ait S. Augustinus : quocirca conciliat ille mortem et interitum in gehenna. Nonnulli exponunt, *occidit animam*, id est sepe auferit vitam corporalem cui illi detrahit : ita S. Athanasius, *Apolog. ad Constant. imperat.*, ait arianos se persequentes et calamitates, quantum in ipsis est, eadem facere, quoniam « os, quod mendatur, occidit animam : » ariani enim petebant vitam Athanasii. Huc accedit noster a Castro, qui sic exponit, q. d. Os mentis in Deum, ejusque detrahens potentiam, honorati aut providentiae, animam, id est vitam, tum praesentem, tum aeternam, interimit : itaque non evadit poenam, quantumvis occulte mentiatur ; sed gravi seclero irretit animam ad interitum utriusque vite : blasphemus enim et maledicens Deo lege veteri jubebatur lapidari et occidi, *Levit. xxiv, 14* ; et Deus ipse aerumnis ingentibus et calamitatibus eundem affligebat. Minus apposite Arabibus vertit, *os, quod mendatur, trahit vel ducit animam, q. d. Falsudones suis fabulis allicitur ad se aures inenlesque audientiam*.

Porro mendacium materialis est omnis error omneque falsum, quod profertur, formale et proprie est illud dantaxat, quod contra mentem mentisque conscientiam profertur, cum scilicet « quis loquitur quod corde seil esse falsum ; de mendacium dicitur quasi menda, id est error vel erratum mentis, puta dictum contra mentem : hoc proprie est mentiri, prius vero est mendacium dicere, ait P. Nigidius apud Nonium : « Qui mentitur, inquit, ipse non falsus, alterum fallere conatur : qui mendat, inquit, ipse fallitur quantum in se est. Vir bonus prestare debet ut non mentiatur : prudens, ne mendacium dicat ; alterum iudicet in homine, alterum non. » Hinc S. Isidorus, lib. X *Origini. lit. M* : « Mendax, inquit, dicitur, quod mentem alterius fallat. » Hinc gnomen citans Clemens Romanus, *epistola 1* : « Praecipiebat, inquit, S. Petrus os suum a malo et pravo colloquio custodire, et verba vana et mendacia non loqui ; quia *os quod mendatur, occidit animam.* » Omnibus quidem cavendum est mendacium, sed praecipuo prelati et principi-

bis, quos maxime hic compellit Sapiens, ut patet ex vers. 1 ; unde S. Thomas, opuse. *De principum eruditione*, multis probat principi amandum esse veritatem, abominandum vero mendacium : « Cavendum, inquit, est principi mendacium : venenum. Caveant ergo principes sibi a corporali veneno, amplius vero cavendum est eis a veneno mendacii, quod adeo mortiferum est, ut adhuc in ore hominum existens occidat, secundum illud, *Sapient. I, 11* : *Os quod mendatur, occidit animam.* Hoc venenum habuit in ore serpens, qui Evam matrem nostram decepit. imo hoc venenum occasio dicitur fuisse quod serpens venenum corporale habet in ore. »

Symbolice Caesaris Arelatensis, serm. 33 *De Emergam* : « Os, inquit, quod mendatur, occidit animam, quia in se admittit diabolom, qui animae est interfector. » Rufinum S. Augustinus, lib. *De mendacio*, cap. xvi, per os quod mendatur, non accipit os corporis, sed os cordis, puta signaleium mentis : « Cum os dicit, inquit, conceptualeium ipsum cordis significat, ubi placet et decenterit quidquid etiam per vocem, cum verum loquimur, emittitur, ut corde mentiatur, cui placet mendacium. » Probat id ex simili phrasi *Psalm. xiv, 3* : « Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolium in lingua sua ; » et *Matth. xv, 19* : « De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae : haec sunt, quae concupiunt hominem. » Verum hic sensus symbolicus est, nam ad litteram os corporis hic intelligitur.

12. NOLITE ZELARE MORTEM IN ERRORE VITAE VESTRAE, NEQUE ACQUIRATIS (Graeco *ἐπιζητεῖτε*, id est attrahatis) **PERDITIONEM IN OPERIBUS MANUUM VESTRARUM;** — Syrus, *ne invideatis mortem in seductione habitationis vestrae, et ne attrahamini iactura (perditione) operationum manuum vestrarum.* Lyranus putat hoc dici contra eos qui censent animam esse mortalem, ideoque in rebus adversis ex desperatione sibi necem consciscunt ; verum nulla eorum hic facta est mentio ; spectat ergo haec gnomo ad id quod praecessit : « Os quod mendatur, occidit animam, » q. d. Cum mendacium omnique iniquitas occidat animam, nolite haec ipsa zelare et ambire, in errore, id est per errorem et insipientiam pravum vitae vestrae, suis concupiscentiis, invidiis et passionibus errate et stulte indulgenti, ideoque a lege, virtute, Deo et salute aberranti. *Errorem erga vitam* vocat illam, quo quis, ut res, famam et opes vitae suae adhaereat, proximo detrahil, eumque calamitatur, ut ejus opes statimque invadat : error enim est, velle vitam suam ea modum procurare per aliena damna ; quia, ut hic ait Sapiens, per hoc non vitam, sed mortem sibi accessit.

Verbis suis addit *opera manuum*, quia ex maledictis venit ad maledicta, et ex verbis prosilit ad verbera aeterna : nolite ergo zelare, id est vehementer appetere et studiose affectare, neque

accessere vobis perditionem per opera linguarum et manuum vestrarum. Te zelare sumitur in actu exercito, non signato, nemo enim tam stolidus est, ut signate zelat mortem : nam, sicut ait Columiens : « Nolens beatus nemo est, nec miser volens, » miser autem est moriens : dicitur tamen eam zelare, qui zelat, id est avide ambit, calumnias, detractioes, cupiditates et scelera, quae mortem animae afferunt : sic glulosus et luxuriosus zelando, id est avide inhiando epulis, vinis et veneri, implicite ambit et zelat mortem praesentem et aeternam, quia utramque epulae, vina et venere adducunt : sic de homine petulante, qui potentem, vel principem conviciis et injuriis laessit, vulgo dicimus : Hic homo sibi verbera quaerit, suam necem ambit. Sic peccator zelando suas cupiditates zelat et ambit gehennam, juxta illud, *Psalm. XLVII, 5* : « Sicut oves in inferno positi sunt (Symmachus, *constituerunt serpentes*), mors depascet eos ; » S. Augustinus, *pastor erit eis*. S. Hieronymus : « Merito, ait, pascentur a morte, qui Christum noluerunt habere pastorem horum. » Theodoretus : « Supplicia sibi acceperunt, et mortem magis voluerunt quam vitam. »

Te attrahatis notat Deum elongasse a nobis mortem et perditionem, eamque quasi religasse in Orco et inferno, sed impios magna vi inde eam, solutus ejus vinculis, sibi attrahere, imo majori vi, quam sancti sibi e orco quasi attrahunt felicitatem et gloriam caelestem, quae ingens est imperium amentia, imo furor. Graecum *ἐπιζητεῖτε* verti potest, *sugatis et attrahatis lac, q. d. Ne intentum veluti lac sugatis, et attrahendo voluptatem maledicendi, vel inique agendi, absconsam in ea virus lethiferum peccati et mortis eliciatis : perinde ac insipientes infantes dulcedine lactis illecti, avide epessunt papillas matris clausis oculis, ore hiante, ut se alant et pascent, ac cum lacte sugunt, sibi que attrahunt morbos et vitia matris. Ita Gonsalvus Cervantes, qui decem alias *in* *ἐπιζητεῖτε* significationes affert, et huic loco adaptat.*

13. COGNATEM DEUS MORTEM NON FECIT, NEC LETATUR (Syrus, *neq. vult*) **IN PERDITIONE VIVORUM;** — Arabice, *neque percussit percussione vivos, q. d. Deo impli zelant et attrahunt sibi mortem, quia Deus eam primum non fecit, sed potius vitam : quia creavit hominem ad vitam et immortalitatem ; verum homo peccando, mortem sibi accessit : per peccatum enim Deum teique justitiam offendit, quae prouide justum mortis supplicium homini peccanti inflixit : nam, ut ait Apostolus, *Rom. v, 12* : « Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. » Peccatum ergo a Deo quasi invitum mortem extorsit : Deus enim sicut gaudet de hominum vita et felicitate, ita dolet de eorum morte et miseria ; id significant ejus voces, *Isai. I, 24* : « Heu ! consolabor super hostibus meis, et*

vinificabor de inimicis meis : » *heu enim est vox et nota dolentis et gemitus ;* et cum transmissus orbi scelerato diluviium, « tactus dolore cordis intrinsecus : Delubo, inquit, hominem quem creavi, a facie terre, » *Genes. vi, 6* ; et Christus videns Ierusalem, providensque ejus exitium, flevit super eam, *Luc. xix, 41*. Quod ergo subinde Deus dicitur *gaudere de peccatis impiorum*, intelligit eum gaudere non de *peccato peccati*, sed de *bono justitiae* iustaque vindictae ; unde ait ipse, *Ezech. v, 13* : « Complebo furem meum, et requiescere faciam indignationem meam in eis ; et consolabor : » similia sunt, *Deuter. xxviii, 63* ; *Isai. I, 24*, et alibi. *Mortem* intelligit, tum corporis, tum animae, quae duplex est : *prima*, qua anima moritur Deo per peccatum ; *secunda*, qua semper morietur, id est penas mortis sustinebit, et tamen nunquam erit mortua in gehenna.

Deus ergo non fecit mortem per se, sed per accidens, non volens, sed nolens : fecit enim eam non ut creaturam, v. g. hominem et angelum, sed ut creaturae recalcitrantis supplicium : nam, ut ait S. Fulgentius, lib. I *ad Monimum*, cap. xix : « Illius rei Deus ultor est, cuius non est auctor ; » igitur mortem non fecit : « Quia Deus corruptione carentem hominem creavit, et ad eternitatis suae produxit imaginem, » ait S. Epiphanius, lib. II *Contra haeres. cap. xix* ; et cap. xxii : « Bona igitur mors, cum plagarum instar ad coercentis pueros reperta sit ; » et cap. xviii : « Artifices, ait, cupiunt facere opus immortale ; ergo multo magis id cupiet Deus. » Dat exemplum Phidiae : « Hic enim, ait, cum Olympici Jovis simulacrum finisset ex ebore, oleum ad pedes ante statuum jussit effundi, quo immortalem illam, quantum posset, efficeret. » Et S. Augustinus in *Senten.* *Sent. 303* : « Justum Dei iudicium est, ut peccato suo quisque pereat, cum Deus peccatum non faciat, sicut mortem non facit, et tamen quem morte dignum sensit, occidit ; unde legitur *Ezech. xi, 14* : *Mors et vita a Deo est ;* quae duo inter se non esse contraria videt profecto, quisquis ab operibus divinis iudicia divina discernit : quia aliud est creando non insituisse mortalitatem, aliud judicando plectere peccatorem. Deus quidem mundum fecit, et corpora prorosa omnia ; sed ut corpus corruptibile aggravet animam, et caro concupiscat adversus spiritum, non est praecedens natura hominis instituit, sed consequens poena peccati : » aliqui per peccati legunt *damnati*. Quin et Faustas Rhegensis, *De Gratia Dei*, cap. 1, tom. IV *Biblioth. SS. Patrum* : « Deus, inquit, mortem non fecit ; mors itaque peregrinum et adventivum malum, non est ordo nature, sed poena sententiae : » vide dicta *Genes. cap. ii, vers. 17*. Ita hanc gnomen quoque exponit S. Chrysostomus, lib. I *De Providentia*, tom. V, et S. Augustinus, *De Praedest. Sanctior.* cap. iv et v, et S. Thomas, part. I, *Quest. XLIX, art. 2*, et II, *Quest. XIX, art. 1*, et *Quest. CLXIV, art. 1*.

Rursum deus mortem non fecit, quia non fecit peccatum, per quod solum mors introduci potuit: mors enim non est aliud quam peccati poena, ut docet Concilium Tridentinum, sess. V; et Concilium Arausicum II, can. II: « Injustitiam, inquit, deo dare convincitur, qui mortem, quae est poena peccati, sine peccato, quod est meritum mortis, ad nos transisse docet. » Unde S. Augustinus passim contra pelagianos ex morte unum hominum, etiam infantium, probat peccatum originale ex Adamo transfusum in omnes posterios. Hinc

Symbolice S. Bonaventura, Dionysius et Holcot *ex mortem accipiunt peccatum*: analogias utriusque perirent recenset hic Holcot. Denique S. Augustinus, in *Soliloq.* cap. XXV, ex hac gnomo sapienter et pie ita deum precatur: « Quod salus nostra ex deo est, audivimus, ait, de tua misericordia, Domine, quod tu mortem non fecisti, neque letarius in perditione morientium; propter hoc, Domine, oramus te, ne permittas dominari, quod non fecisti, creature tue, quam fecisti: si enim dolens de perditione, quid te prohibet, Domine, qui omnia potes, ne semper letaris de nostra salvatione? » Dico: Deus creavit hominam constantem quatuor elementis: haec autem inter se sunt contraria, et se mutuo agendo et reagendo conciliant et intermunt; ergo creavit in eo causas et principia mortis. Respondetur: Verum id est, si puram hominis naturam consideres; ad deum non creavit hominem in puris naturalibus, sed in creatione naturam ejus vestivit iustitia originali, quae tum animae, tum corporis actiones et motus ita inter se componebat et adequabat, ut homo pacificus, laetus, sanus, sanctusque victurus fuisset per multa secula, scilicet donec deus eum in caelum ad beatam plenamque immortalitatem transtulisset. Adde corruptionem originalem causam in homine ceterisque corporibus, non deo auctori naturae, sed naturali rerum ipsorum conditioni et imperfectioni tribuendam esse, scilicet tum ipsis elementis, quae contrarias habent naturas et qualitates, ideoque se mutuo intermunt, tum ipsi materiei primae, quae novarum semper formarum est capax et avida.

Anagoge S. Ambrosius, lib. *De Fide resurrectionis*: « Deus mortem non fecit, quia, ait, deus mortem non instituit, sed pro remedio dedit, » ut scilicet ipsa maderet, dareque finem miseris, aequae ac peccatis hujus vitae, ac panderet introitum ad vitam beatam et aeternam.

14. CREAVIT ENIM, ET ESSENT OMNIA. — S. Antonius Magnus, *epist.* 2, *vocavit ex nihilo, ut essent aucta*, q. d. Deus creavit res ad esse, hoc est, ut essent, et in suo esse conservarentur; non autem ad non-esse, ut scilicet moriantur et pereant. Probat deum non fecisse mortem, ex eo quod sit creator omnium: creatoris enim officium et opus est res ex nihilo educere, et ex

non-esse transferre ad esse: hinc autem adversatur eadem transferre ex esse ad non-esse: ergo deus non creavit mortem, mors enim transfert res ab esse ad non-esse, quia esse rerum perimit. Rursum creatio est rei positiva, puta boni cuiuspiam; mors autem non est quid positivum, sed privativum: est enim privatio vitae, ideoque ipsa esse esse, ac peccando deum privavit honore et cultu sibi debito, hinc vicissim congrua talionis poena deus, ut justus iudex et scelerum vindex, privavit hominem suo esse, eumque morte mclavit; mors ergo non est conditio naturae, sed poenae culpae. Porro S. Thomas, 1 *Quest.*, disp. LXXV, art. 2, ad 1: « In hoc ipso, ait, quod creatura aliqua habet esse, representat divinum esse, et bonitatem ejus; et ideo per hoc quod deus creavit omnia ut essent, non excludit (sed potius includit) quin creaverit omnia ad suam bonitatem » creaturis communicandam, manifestandam, amandam, et cum gratiarum actione venerandam.

ET SANABILES FECIT NATIONES ORDIS TERRARUM. — *Sanabiles*, id est salubres, sanativas, quae possunt sanare, non sanari: hoc enim significat graeco *costripai*: sic sanare pro sanare sumitur *Psalm.* x, vers. 3: « Sana (id est salva) animam meam quia peccavi tibi, » *Job.* xxxiv, 17; *Prov.* xxviii, 23 *Jerem.* xvii, 14, et alibi. Pro *nationes graeco est genos*, id est *generationes*, uti vertit S. Hieronymus in *Zochar.* cap. XII, hoc est vires gentiles mundi, puta virtutes quas deus plantis, herbis, animalibus, gemmis, etc., in earum creatione inseruit ad se propagandum, et generandum sibi simile. Item res ipse initio a deo create et genite, haec enim vocantur *nationes*, id est res natae et productae, q. d. deus fecit ut res primitivae se create essent salubres, non mortificae. Quaecumque in mundo a deo creata sunt, ea sunt salutifera: sic Festus: « In pecoribus, inquit, bonus proventus, bona natio dicitur; » et Plinius, lib. XXII, cap. xxiv, et lib. XXIV, cap. vi, *nationes mellis et resinae vocat earundem generationes et proventus*: alludit enim *natio ad nati*, sicut *genos ad genitas*, et *genos ad genitas*. Simile est cap. ult. vers. 10. *Nationes ergo creatae sunt omnia quae nascuntur in orbe. Aut nationes, sive generationes, vocat natales, origines et ortus mundi, q. d. deus primordia et natalitia mundi, puta opus creationis hexamerou, sive sex dierum, initio mundi fecit salutiferum, non lethiferum. Deus fecit ut, initio mundi, nil ei a se creato inesset noxii, sed omnia salubria; quae vidit deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona, » *Gen.* I, 31. Sic dicitur *Gen.* II, 4: « *Isa* sunt natales et origines, quibus geniti, et in lucem a deo per creationem educati sunt caeli et terra; hinc Vatablus hoc loco vertit, *initia**

mundi salutifera sunt; Syrus, in *generatione mundi* *et*; Arabicus, *et generationes mundi habentes salutem, supple, fecit deus.*

Rursum, S. Hieronymus per *nationes, sive generationes*, praecise intelligit primos homines a deo genitos et in mundo natos, scilicet Adam et Evam, ex quibus generationes mundi, omnesque homines nascituri erant, quos deus sanos creavit et immortales, ita ut mori non possent, quum iam in dei obedientia et iustitia persistere; adeoque ipsi hanc sanitatem et immortalitatem generatione suam posteris omnes transfuderunt. Hoc verum, sed hoc loco duriusculum. Porro Lyranus sic explicat, q. d. deus fecit primos homines sanabiles, id est medicabiles, sive remediabiles: quia scilicet contra mortem animae per peccatum contractae, suggestit eis remedium poenitentiae, quae animam peccato mortuam, per gratiam ad vitam spiritualem resuscitat: contra infirmitates vero et mortem corporis suggestit eis, tum varia pharmaca, quae infirmitates ejus sanarent, tum spem resurrectionis ad vitam aeternam et beatam. Sensus fuit in angelis, hos enim creavit deus insanabiles; unde Lucifer et socii ejus in peccatum prolapsi poenitere, sanari et salvari nequivissent. « Creavit ergo homines, » S. Bonaventura, in spirituali sanitate per innocentiam, ad sanitatem reducibiles per poenitentiam: » sic et Hugo ac Dionysius; unde S. Chrysostomus, hom. 8 et 22 ad *Popul.*, quae est de poenitentia, et hom. 24 in *Math.*, et hom. 24 in *Acta*, docet multa corporis vulnera esse insanabilia, nullum vero animum; sed omnia facile, puta per contritionem et poenitentiam sanari et curari posse. Verum hic sensus non est genuinus, sed symbolice, aut potius accommodatiffimus.

ET NON EST IN ILLIS MEDICAMENTUM EXTERMINII. — *Primo exterminii*, hoc est contra exterminium, puta contra mortem, ait Dionysius, q. d. Nullum est medicamentum, quod hominem liberet a morte, quam deus ob peccatum illi inflixit; nulla medicina, quae hominem a morte in perpetuum praeservet. *Secundo*, idem Dionysius et Lyranus, q. d. Homo per peccatum multas infirmitates et calamitates incurrit; ac non potest ab eis se eximere sese interrimendo et occidendo, hoc enim a deo vetitum est: verum haec a linea sunt et detorta. *Tertio*, S. Bonaventura, Glossa et Hugo per *exterminium* accipiunt peccatum, quod hominem a gratia, deo, coelo et mundo, ac vita exterminat, q. d. In natura nationum, sive hominum, deus non iniecit poculum, sive venenum peccati, quod est causa exterminii in presenti morte: dicitur peccatum *exterminium*, quia ponit extra terminum gratiae: sic et dicitur mors *gehennalis*, quia ponit extra terminum gloriae: haec illi; verum hoc mysticum est et symbolicum, non litterale et germanum. *Quarto* ergo et genuine, pro *medicamentum graeco est φάρμακον*, quae vox media est, et nunc in bonum capitur pro

medicamento, q. d. φάρμακον ζωον, id est *ferens medicinam*; nunc in malum pro veneno, q. d. φάρμακον θάνατον, id est *officiens tristitiam*; unde illud:

Pharmaca non vendes pharmacopola mihi.

Pharmacum ergo exterminii, graeco δαιμόνιον, id est *perditio*, est pharmacum e vita exterminans, perdens, interimens, puta venenum mortiferum; unde Syrus vertit, *venenum mortis*; Arabicus, *venenum perditionis*. Sensus ergo est, q. d. deus in genesi, sive in mundi natalibus vel originibus, omnia creavit salutaria, ac proinde nihil in ea est venenatum, nihil quod exterminet, occidat et perimat; unde Guarinus vertit, in *illis nationibus, sive initis mundi non est venenum perimens*; Jansenius, non est in *generationibus mundi creatum a deo venenum exterminans, sive perdens*, hoc est, non est inter creaturas a deo creatas, creatae perditio corrumpens, aut corruptio vel malum perditionis; Vatablus, *initia mundi salutifera sunt, nec inest in eis medicamentum perditiosum*; S. Hieronymus in *Zochar.* cap. XII, *creavit ut essent omnia, et salutare generationes mundi, et non erat in eis venenum mortiferum.*

Queritur hic an nulla fuerint venena a deo creata in genesi mundo, v. g. venenatae herbae aut animalia? D. Augustinus, lib. I *De Genes* contra manich. cap. XIII, censet in genesi non fuisse creatas herbas venenatas, sed post peccatum tantum, idque in praenam peccati, atque hoc omne videtur hic dicere Sapiens; et favel Scriptura, *Genes.* I, 42, et cap. II, vers. 17 et 18. Hinc affine est, quod docet S. Basilius, hom. 3 *Hexam.*, et Ambrosius, lib. III *Hexam.* IX, Damascenus, lib. II *De Fide*, cap. X, Beda et Rabanus in *Genes*, primum rosam ante peccatum productam fuisse sine spinis, post peccatum vero spinis armatam. Verum contrarium, ut probabilis, passim sentiunt alii.

Dico ergo, *primo*: Probabilis est venenatas herbas et animalia, item rosam cum spinis initio mundi cum aliis herbis et animalibus a deo creata esse: ita S. Augustinus, qui quod lib. III *De Genes*, contra manicheos dixerat, retractat lib. III *De Genes*, ad litt. cap. XVII, Basilius, hom. 3 *Hexam.*, et Ambrosius, lib. III *Hexam.* cap. IX. Idem censent de herbis, excepta rosa, D. Thomas, I part., *Quest.* LXIX, art. 2, ad 2, et ibi scholastici ac passim recentiores scribentes in Genesin, vel in opus sex dierum, ut Pericrus, Molina, Valentia, etc. Probat, *primo*, quia id plane videtur dici *Genes.* II, 2, et 3, ubi deus dicitur creasse omnem herbam; ergo etiam venenatam. *Secundo*, quia animalia homini noxia tum creata sunt, scilicet cete et serpens; idem ergo de lupis, ursis et herbis venenatis dicendum. *Tertio*, quia hoc exigebat universi perfectio, ut omnes perfectae rerum species tum crearentur: maxime quia quae hominibus venenosa sunt, aliis animalibus saepe non sunt, ut patet de cicuta; imo quae uno tempore

hominum sunt venenata, altero sunt eidem salutaria. Ita cicuta sturnis est pabulum, eliboribus coturnicibus, mandragora somnum conciliat; opium, sive papaver, sedat dolores corporis, ait S. Basiliius hom. 3 *Hexam.*, et ex eo S. Ambrosius, lib. III *Hexam.* cap. IX, et lib. VI, cap. vi; et quia illa res, licet secundum se noxia sint, tamen in medicamentis cum aliis commixtae, medicinae sunt hominum et animalium; ac saltem earum scientia homini tum prodesse poterat. Rursum rosa tum nata est cum spinis, quia haec est rose natura, hoc ejus bonum et perfectio.

Dico, secundo: Haec tamen venena et venenata ante peccatum hominum, homini non erant noxia, saltem in actu secundo, sive potentia propinqua: ut enim Sapiens hic dicit, et cap. sequent. vers. 25, Deus creavit hominem immortalem; licet ergo venena in se homini noxia essent, tamen partim, quia homo dominum habebat omnium animalium; partim per scientiam, qua norat omnia venena, et per prudentiam ac dexteritatem, quae facit omnia cavere poterat, praesertim per assistentiam et protectionem Dei, homini innocentiam servanti, uti nec gladius, nec igitur, nec saxa, ita nec venenata herbae aut animalia, ideoque nihil nocere poterat. Unde cum serpente innoxie et intrepide loquebatur Eva: Deus enim colubebat serpentem, ne Evam tangeret; et morderet, quae venenum mortiferum infunderet; atque Adam omnibus animalibus, etiam ursis, lupis et pardis, eorum nomina imposuit. Ad postquam homo peccavit in Deum, sublata illa singulari Dei protectione, omnia libera relicta sunt, et vitare sua reddita, ut in hominem tanquam in hostem insurgere, eique insidiarentur, et nocere conarentur, ac si ex eo tempore bellum inditum fuerit, et publicatum inter animalia noxia et res alias venenatas, et hominem, contra quem armavit se orbis terrarum, atque hoc est quod post peccatum Deus dicitur posuisse inimicitias inter mulierem et serpentem.

Respondetur ergo hic primo, non negari venena simplicia, sed tantum pharmaca (ut habent Graeca) venenata esse composita a Deo: quia haec inventa sunt a diabolo et pravis hominibus: rursum Deus nulli naturae vel creaturae particulari indidit venenum, aut quid noxium, quod illam interimeret et mortem afferret. Respondetur secundo et melius, nullum, neque simplex, neque compositum fuisse venenum, quod homini vel propinquit, vel incauto objecerit Deus; quin vero diligentissime cavet (ut jam dixi) ne quid tale homini obveniret, ac consequenter, ut nihil in actu secundo homini esset pharmacum mortis; atque hoc proprie intendit hic Sapiens: tantum enim vult probare mortem non Deo procurantem, sed a peccato in orbem invecantem. Sic *Genes.* I, 34, omnia dicitur fecisse Deus bona, non autem respectu totius universi; non autem respectu aliqujus particularis, cui mala et contraria esse pos-

sunt, ut patet experientia. Sic *Genes.* III, maledicta dicitur terra, et spinas productura, quia terra eadem, quae ante fuerat a Deo benedicta, felix et fertilis, homini ex paradiso expulso, et ad eum excolendam dimisso, cepit esse maledicta et molesta: imo terra nativa bonitate et fertilitate ob peccatum hominis privata est, et degeer facta scitens sensibus et spinis.

NEC INFERORUM REGNUM IN TERRA. — Pro regnum graece est βασιλεια, id est regia, palatium, aula regis; item signum regale, regium, usque, diadema. Graeca ergo ad verbum habent, neque regia, vel regium insigne Orci super terram: Orcus a poetis fingitur rex inferorum; unde Syrus, neque inferno est regnum super terram, q. d. Deus non fecit ut inferi et demones haberent in terram et in homines potestatem, sed id fecit culpa hominum et injustitia; quia credendo tentationibus diaboli ultra ei consensere, et ejus potestati se subicere. Rursum inferorum, id est mortis et inferus regnum, sive mortis palatium et arx regia, primum non erat in terra, sed ex inferis ad nos evocata est arte diaboli, impellentis Adamum in peccatum: hujus enim poena est mors, q. d. Mortis regnum et regia non erat in terra, sed in imis terrae visceribus apud inferos, « ubi umbra maris, et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, » ut ait Job, cap. X, vers. 22. Igitur Adamo et hominibus in statu innocencie constitutis dominabatur gratia, vita, celum et cetera, puta angeli ac Deus ipse; ac postquam peccarunt, eisdem dominati sunt peccatum, mors, inferos, demones et Lucifer; unde omnes, qui ante Christum moriebantur, usque justis, ascendebant ad inferos. Hinc S. Joannes, *Apocalyp.* cap. VI, vers. 8, invitatur ut vidat: « Et ecce, ait, equus pallidus: et qui sedebat super eum, nomen illi Mors, et infernus sequebatur eum, et data est illi potestas super quatuor partes terrae, interficere gladio, fame et morte, et bestis terrae. »

Nota, pro inferorum graece est ἄδης; ἄδης autem est Orcus, Pluto, Tartarus, inferi: dicitur ἄδης quasi ἄδης, ἄδης privativo, et ἄδης, id est videre, q. d. Locus privatus visu, id est obscurus, profundus, tenebrosus, solis expers, qui ab Hebraeis vocatur אֵלֶּם, id est *umbræ mortis*, Isai. IX, 2. Unde Plutarchus, tract. in illud *ἄδης ἄδης*, id est *tenebræ vitae*: « Qui solem, inquit, Apollinem esse credunt ex majorem et priscorum mysteriorum, *Delium* et *Prithium* eundem cognominant. Ceterum qui diverse partis est dominus, sive Deus is est, sive demon, *Hades*, id est *Orcus*, et appellatur (quod mortui in locum *tenebrosus* et *obscurum* demigremus) ac densa noctis somnificus inerte regem. »

ἄδης ergo est inferorum rex, et quasi deus, qui reipsa non est alius quam Lucifer, ejus regia est in gehenna: hinc post peccatum Adae in homines exercuisse potestatem ostendit nomen *Or-*

eus, quod Festus ab *urgendo* derivat, eo quod omnes homines ad mortem urgeat: idem vocatur *Pluto* a divitiis, quod dives sit tum opum, tum animarum peccantium et damnatarum: *ἄδης*: enim sunt *divitiæ*, puta aurum, argentum, gemmae, quae in imis terrae visceribus sunt recondite; hinc poetae Jovem caeli, Neptunum maris, Plutonium inferni deum constitunt, eique uxorem dant Proserpinam, de quo Statius ita canit:

Sorte sedens media, regi infelicis in arce
Dux Erebi, populos posebat crimina vite.

Idem dicitur *Tartarus*, et in plurali *Tartara*, a *ταρταρος*, id est *turbare*, quod omnia turbat, ac sursum deorsumque misceat, aut a *ταρταρος*, id est a *tremore frigoris*, quod sit locus profundissimus et frigidissimus: unde Virgilius, V *Æneid.*, vocat *intima leti tartara*; alibi *tristia, funesta, nigra, opaca, profunda tartara*. Hinc idem VI *Æneid.* ita canit:

At lava malorum
Eseret penas, et ad impia Tartara mittit.

Et rursum:

Is patet in præceptis tantum, tenditque sub umbras,
Quantus ad æthereum caeli suspectus Olympum.

Ergo Orcus, Pluto et inferus, puta Lucifer, regnum mortis, quod habebat in gehenna, post peccatum Adae extendit super terram in omnes homines ex Adam nascentes, quos telo mortis transfigit: nam, ut dicit cap. sequent. vers. 23: « Deus creavit hominem inextinguibilem, etc.; invidia autem diaboli mors introivit in orbem. »

Alludit ad poetas (unde colligas auctorem huius libri non esse Salomonem, utpote qui Orpheo, Homero, Hesiodo, omnibusque poetis et philosophis longe fuit anterior et antiquior) qui *Adem*, sive *Orcum*, et *Plutonium*, asserunt esse inferorum regem, in tenebrosa et horrida regione sub terra dominantem, qui animas defunctorum omnium inevitabilibus vinculis constringat, habentique pro stemmate regali claves, eo quod inferos ingredientibus adamantinis quasi claustris obseruet, ac nulli in illum ingresso detur egressus, de quo plura *Natalis Comes*, lib. X *Mythol.* cap. IX, sic auctor lib. *Judith* cap. XVI, vers. 8, alludit ad fabulam Titanum, id est gigantum cum Jove pugnantium: « Nec filii Titan, inquit, percesserunt eum, » scilicet *Holophernem*.

Mystice Glossa interlinearis, ejus auctor est Anselmus Laodaniensis: « Nihil, ait, homini nocuisset diabolus, nisi acquievisset homo; » et *Holophernem*: « Hominibus, ait, in terra existentibus non ita dominantur demones, ut eos invitos ad malum impellant; » Rabanus quoque et Hugo: « In natura, inquit, non est conditum a Deo peccatum, propter quod in hominibus inferi, id est demones regnent. » Rursum, Lyrenus et Dionysius: in presenti vita, inquit, non est lex in-

fernalis, » ut scilicet lapsi nequeant poenitere, resurgere, justificari et salvari, uti nequeunt damnati in inferno. Denique alii, q. d. Infernus, sive gehenna, ac impiorum in eo ardor et cruciatus, non est per se primitus institutus a Deo, sed post, et propter peccata hominum, ad ea puniendi; aut q. d. Peccatum, ob quod inferus et demon dominantur homini, non est a Deo, sed a libera et mala hominis voluntate; ait q. d. Demon non ita pleno jure dominatur peccatoribus in terra, quin ab ejus manibus et tyrannide liberari possint, si poenitere velint.

15. JUSTITIA ENIM (Graeca habent δίκη, id est *antem*) PERPETUA EST, ET IMMORTALIS. — Addunt aliqui codices, ut Complutenses, *injustitia autem mortis acquisitio*: quae verba non sunt authentica textus, sed ejus per antithesin exaggeratio et explicatio: nam ea non habent codices Vaticani, Graeci, et ceteri meliores nota. Probat mortem non esse factam a Deo, ac consequenter nec medicamentum exteruum, ex eo quod Deus homini primitus indidit justitiam, quae est pharmacum immortalitatis: justitia enim ex Dei decreto, dono et præmio est immortalis, factique hominem immortalis: quare quamdiu Adam in justitia originali persistit, mori non potuit; et si semper in ea persistisset, nonquam mori potuisset. *Justitiam* hic non specialem, uti videtur velle S. Augustinus, lib. XIV *De Trinitate*, cap. IX, sed generalem et originalem intellige, quae erat ehorus sive complexio omnium virtutum: haec enim Adae dabat vitam et immortalitatem; quae eversa peccatum eidem et posteris omnibus infixit debitum mortalitatis, ipsamque mortem. *Justitia* ergo velut sol dat lucem, vitam, letitiam, felicitatem, felicemque aeternitatem. Quis ergo ea non amet et ambiat? Ipsa est *ἀθανασία*: facit ergo *ἀθανασίους*, gloriosos et immortales. Porro Cantacuzenus *justitiam* non hominum, sed Dei intelligit, q. d. *Justitia*, id est justa, benefica et suavis Dei optimi providentia et beneficentia, quantum est ex se, esse quod semel creaturis dedit, non revocat, sed stabilis, factique ut sit perpetuum; et nosler a Castro: « *Justitia*, ait, quam servat Deus, dum tribuit rebus juxta insitam naturam quod illis proprium est, ad eam perpetuatem, facit illis esse perpetuas; » et *Bidymsus in epist.* II S. *Joannis*, cap. II (exstat tom. V *Biblioth. SS. Patrum*): « Dei, ait, cum sanctis voluntas permanens virtus est, de qua scriptum est, *Sapient.* I, 15: *Justitia est immortalis.* » Verum prior sensus est genuinus. Querit S. Augustinus, lib. XIV *De Trinitate*, cap. IX, an virtutes hujus vite maneat in altera, puta in caelo? « quibusdam enim, ait, visum est desituras; et de tribus quidem prudentia, fortitudine, temperantia, cum hoc dicitur, nonnulli dicitur videtur; justitia vero immortalis est, et magis tempore perferitur in nobis, quam esse cessabit. » Citat deinde Ciceronem, qui in *Horatio* asserit omnes desituras, etiam justitiam; ac rationem

affert: « Nec enim, ait, fortitudine egerimus, nullo proposito aut labore et periculo; nec iustitia, cum esset nihil quod appeteretur alieni; nec temperantia, qua receret eas que nulli essent libidines; nec prudentia quidem egerimus, nullo dilectu proposito bonorum et malorum. Una igitur essemus beati cognitione nature, et scientia, qua sola etiam deorum est vita laudanda. Ex quo intelligi potest cetera necessitas esse, annu hoc voluntatis. » Verum corrigit hoc Ciceronis dictum S. Augustinus, ac docet certum esse iustitiam mansuram, idemque de ceteris probabiliter esse censendum. Sic enim ait: « Cui (Deo) regenti esse subditum, si iustitia est, immortalis omnino est iustitia, nec in illa esse beatitudine desinet, sed talis ac tanta erit, ut perfectior et maior esse non possit. Fortassis et alie tres virtutes, prudentia sine ullo iam periculo erroris, fortitudo sine molestia tolerandorum malorum, temperantia sine repugnantie libidinum, erunt in illa felicitate, ut prudentie sit nullum bonum Deo preponere, vel equare; fortitudinis, ei frmissime coherere; temperantie, nullo defectu noxio delectari. » S. Augustinus sequitur S. Thomas, I II, Quæst. XVIII, art. 1, ubi resolute docet omnes quatuor virtutes cardinales mansuras in celo, velut ornamenta animæ rationalis, ac velut lucida, quam anima cum concupiscentiis in hac vita generosa obilit, puta victoria ejus, præmia et trophæa.

16. IMPII AUTEM MANIBUS ET VERBIS ACCESIERUNT ILLAM: ET ESTIMANTES ILLAM AMICAM, DEFLUXERUNT, ET SPONSIONES POSUERUNT AD ILLAM: QUONIAM DIGNI SUNT QUI SINT EX PARTE ILLIUS. — *Impii, græce ἀνομοί, id est irreligiosi, nefarii, stolesti, qui Numen non cognoscunt, vel non timent, non venerantur, non colunt, scilicet mortem, græce enim est ἀβύττος masculinum, quod non potest referre διὰ τὸ ἀβύττον, id est iustitiam, nec ἀβύττος, id est iniustitiam, quam nonnulli addunt vers. 13, ut vult S. Bonaventura, cum utraque sit feminini generis, sed masculinum ἀβύττος, id est mortem. « Estimantes illam amicam, » non in actu signato, sed exercito, quasi dicat: Perinde se gerentes erga mortem, ut se gerit amicæ ad amicam, dum quæ grata et annexa sunt mori, quæque mortem procurant, puta concupiscentias et scelera sua, adamarunt. Simili schemate dixit vers. 12: « Nolite zelare mortem. » Pro defluxerunt, græce sit ἄρραξαι, id est contabuerunt. « Sponsiones, » id est fœdus inierunt cum morte: aludid ad illud *Isai. XXVIII, 13*: « Dixistis enim: Percussimus fœdus cum morte, et cum inferno fecimus pactum; » vide ibi dicta. « Quoniam digni sunt, » nonnulli codices addunt *morte*, sed *morte* delent Romani et Græci, satis enim illa intelligitur ex eo quod sequitur: « Qui sint ex parte illius, » scilicet mortis, cum qua fœdus inierunt.*

Dixit Deum non fecisse mortem, sed creasse

hominem iustum, sanum, sanctum, immortalem: iam veram mortis causam assignat, primum parentem cæterorumque impiorum vesaniam, qui mortiferas suas cupiditates adeo ardenter adamarunt, ut mortem, quam in eis repositam sciebant, non exhorruerint; sed ulro illum sibi manibus iniqua agendo, cædesque et rapinas excedendo, ac verbis murmurando, blasphemias in Deum, contumelias in proximos jactando (uti faciunt tyranni, et insolentes principes ac iudices, quos maxime hic taxat, ut patet ex versu 1), accerserint, quasi illam « sibi amicam astinorint, cum ipsa revera esset eis hostis acerrimus; hinc defluxerunt ad suas voluptates, ac ad mortem et interitum in his repositum, ibique contabuerunt, id est tabem et corruptionem, tam anime quam corpori induxerunt; quare illa se reipsa gesserunt cum morte, ac si cum illa amicam et fœdus inissent, idque stolidè, sed jure, digne et merito, quoniam digni sunt, qui partem et societatem habebant cum morte, ejusque ærumnarum et dolorum sint participes, eo quod cum ipsa sponte fœdus inierint. Mortem intellige, primo corporis, ut patet ex versu 14; deinde anime per peccatum et damnationem in gehenna.

Nota, siquæ verba habent emphasis, notantque in impiis singularem æstium vel furorem cupiditatis, qua cæci, velut effraenes et amore insipientes equi, sese præcipitant in mortem presentem et æternam. At ergo: « Manibus et verbis accersierunt illam, » scilicet mortem, hoc est omni conatu et studio, quod vulgo dicitur, *velis remisque, vel manibus pedibusque*: solent enim ardentè amantès manuum jactatione, extensione et gestulatione advocare remotos et fœdi disitis. Rursus primi parentes manus extendendo ad pomum vetitum, verbaque miscendo cum serpente, mortem sibi et posteris accersiverunt. Glossa explicat, *factis et dictis*; S. Bonaventura, *manibus defensionis, et dictis gloriationis*: suis enim cupiditates et scelera manibus propugnant, eademque verbis magnificant et celebrant. Id fecit Eva, cum pomum vetitum porrexit Adæ, eumque ad comedendum allexit; quod ille fecit, etiamsi sciret sibi dictum a Deo: « In quocumque die comederis, morte morieris. » Gen. II, 17. Hinc proverbio antistropha sunt illa veterum: « Mala ad se trahentes velut Cecias nubem. His qui querunt bona vix accedunt, mala vero etiam non querentibus. » Apologus exstat apud *Æsopum* de bajulo sub onere gemente, ideoque invocante mortem. Stitit se ille; tum bajulus: « Te, inquit, invocavi non ut occidas, sed ut onus mecum in humeros leves. »

ET ESTIMANTES ILLAM AMICAM, — non directè, sed indirectè et concomitanter: Adam enim, et quisvis peccator, æstimat amicam non ipsam mortem, sed suam gulam et voluptatem, quam ardentè et perditè adamat, etiamsi sciat illam sibi a Deo vetitam sub poena mortis; dum ergo eam

æreus et amore ebrius haurit, mortem ipsam haurit. Rursus proprie mortem amicam æstimant voluptuarii, quia toti suis cupidinibus hujus vite inhiantes, tandem æstimant omnia in morte finire, omniaque cum corpore interire, ut dicitur initio cap. seq., ideoque libere omnibus voluptatibus in vita indulgent, ac in omnia vitia defluunt. Aliam expositionem addit noster a Castro, q. d. Arbitri non sibi nocituram acerrimam mortem, propter illam serpentis promissionem: « Nequamquam moriemini, » aliter accidisse experti sunt, quam putarent: nam continuo mortis stimulo puncti, tabescere, atque in modum labentis undæ ad mortem delinere ac proferare ceperunt, atque sic tandem perierunt.

DEFLUXERUNT, — Græce ἄρραξαι, id est instar cere paulatim liquati sunt, colliquati sunt, perierunt, consumpti et in tabem resoluti sunt; Arabicus, *liquefacti sunt*; Syrus, *corrupti sunt*. « Defluxerunt » ergo, id est instar cere colliquati, a soliditate justitiæ originalis, sanctitatis, gratiæ, leitiæ et immortalitatis, ad fluxam voluptatem, intemperantiam, peccatum, merorem, mortem et gehennam se transtulerunt; fluere ceperunt in mortem, primo culpe, ait S. Bonaventura, deinde poenæ et gehennæ, puta in omnes ærumnas hujus vite et future, quas sibi omnibusque suis posteris accersiverunt.

SPONSIONES POSUERUNT AD ILLAM, — id est ad illius comitem, imo matrem, puta ad voluptatem vetitam a Deo sub poena mortis: illi enim tanto ardore copulati sunt, ac si cum ea fœdus ærissimum sanxissent: ideoque dicuntur pariter cum morte, quæ voluptati inseparabiliter annexa est, fœdus sanxisse; unde Arabicus vertit, *et posuerunt cum ea pactum*; Syrus, *juraverunt et fœdus constituerunt cum ea*. Rursus proprie cum ipsa morte quasi fœdus inierunt, dum ita secure libidini et tyrannidi se totos tradiderunt, perinde ac si non essent mortituri, aut potius ac si non nisi post multa secula essent mortituri, et in ipsa morta amice et pacifice conquiescitur, nullam post eam expectantes judicium, nullam vitam, nullum supplicium, eo quod æstimarent omnia in morte consummari, nec aliam superesse vitam; quare late se mortuos putarunt, juxta illud, *Job. XXI, 13*: « Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt; » sic Augustus Cesar optabat sibi *ἀβύττον*, id est *facilem hilaremque mortem*, illaque ipsi oblitit, teste Suetonio. Fœdus ergo impiorum cum morte est, quasi ei dixerint: Ne noceras nobis, o mors, nos vicissim non nocebimus tibi, sed erimus amici; verum errarunt: nam, ut eis minatur Deus, *Isai. cap. XXVII, vers. 48*: « Delebitur fœdus vestrum cum morte, et pactum vestrum cum inferno non stabit: flagellum cum transierit, erilis ei in conculatione. »

QUONIAM DIGNI SUNT QUI SINT EX PARTE ILLIUS, — qui scilicet mortis sint sors, ut vertit Syrus, pars

et hereditas, qui ut unici filii ex asse sint possessio mortis, eaque tam activa, ut scilicet ipsi possideant non vitam, sed mortem, quam passiva, quos nimirum ipsa mors hereditet. — ut hereditatem suam possidat, puta in quos ipsa deserat exercituum suum imperium, ac mori cogat, ait Anastasius Sinenus, Quæst. XVI in S. Scripturam. Notat S. Bonaventura hic gradus iniquitatis, per quos impii descendunt in profundum malorum, ipsunque *ge, anne barathrum*: « Nam primus gradus, ait, est impietas in corde per consensum internum mentis; secundus, eadem est impietas in manu per consummationem operis, dum scelus quod mente designarunt, opera perpetrant; tertius, eadem est in ore per verbum defensionis et gloriationis, dum scelus excusant, imo de eo gloriantur; quartus, dum impii cum impietate pangunt amicitium et fœdus, per spem impunitatis; quintus, dum toti in illam delinunt per frequentem peccati iterationem, sequuntur consuetudinem et mentis obdurationem; sextus, dum vivunt in ipsam mortem, tum impenitentibus finalis, tum gehennæ. »

Symbolice, vita impiorum non est vita, sed continua mors; unde recte cum ea amicitiam et fœdus inisso dicuntur, tum quia vita eorum plena est intemperantibus, excessibus, iris, cixis, invidiis, ceterisque animi passionibus et perturbationibus, quæ homini mille afflictiones et dolores mortis afferunt; tum quia vivunt in perpetuis crapulis, luxuriis, odiis, inimicitias, contumeliis, rapinis, ceterisque peccatis, quæ mortem animæ conciliant; tum quia horum scelerum poenas, puta lumen veneream, catarrhos, nauseam, fastidia, febres, dolores capitis, stomachi, aliosque plurimos, item paupertatem, infamiam, persecutiones, omnem genus malorum sibi accersunt; unde S. Gregorius de vita hominum quorumlibet post peccatum, sic ait hom. 37 in *Evangelio*: « Temporalis vita æternæ vite comparata, mors est potius dicenda, quam vita: ipse enim quodiam defectus corruptionis quid est aliud, quam quedam prolixitas mortis? » Vide ebrios, qui quotidie potant et se inebriant, advertes eos nunquam fere mentis esse compotes, nec rationis uti, sed vivere ut bruta ratione careantia, imo brutis esse deteriores et miserosior, nam noctem vertunt in diem, noctem potando traducunt in ebrietate, ac proinde rationis usu se privant: per diem dormiunt, ut erupulum digerant; unde tam die, quam noctu rationis usu ut bruta carent. Vide et contemplare invidios, superbos, ambitiosos, qui nil nisi vindictam, honores, prelaturas somniant, quot curis, amulationibus, invidiis, suspitionibus, mortificationibus, doloribus, angoribus cruciantur? An non vita eorum mors est potius quam vita, imo agoniam mortis perpetua? atque hanc ipsi ulro sibi accersunt, amicitiam æstimant, et cum ea fœdus inviolabile pangunt. O stolidos, o miseros, o recordes!